

O-87174

Kvinne-

perspektivet

i vannforvaltning

og vannforskning

NIVA – RAPPORT

Norsk institutt for vannforskning

NIVA

Hovedkontor

Postboks 33, Blindern
0313 Oslo 3
Telefon (02) 23 52 80
Telefax (02) 39 41 29

Sørlandsavdelingen

Grooseveien 36
4890 Grimstad
Telefon (041) 43 033
Telefax (041) 42 709

Østlandsavdelingen

Rute 866
2312 Ottestad
Telefon (065) 76 752

Vestlandsavdelingen

Breiviken 5
5035 Bergen - Sandviken
Telefon (05) 95 17 00
Telefax (05) 25 78 90

Prosjektnr.:

0-87174

Undernummer:

Løpenummer:

2138

Begrenset distribusjon:

Rapportens tittel:

Kvinneperspektivet i vannforvaltning
og vannforskning

Dato:

Juli 1988

Prosjektnummer:

0-87174

Forfatter (e):

Bente M. Wathne

Faggruppe:

Miljøteknisk

Geografisk område:

Generelt

Antall sider (inkl. bilag):

Oppdragsgiver:

Miljøverndepartementet v/ Unni Hellerud

Oppdragsg. ref. (evt. NTNF-nr.):

87/4531-20

Ekstrakt:

En gruppe kvinner som arbeider innen vannforvaltning og vannforskning har via en idédugnad kommet frem til det vi mener er et kvinneperspektiv på våre arbeidsfelt. Forskjellige områder innen vannforvaltning og vannforskning ble vurdert, og rapporten oppsummerer resultatet av diskusjonen.

4 emneord, norske:

1. Kvinneperspektiv
2. Vannforvaltning
3. Vannforskning
4. Idédugnad

4 emneord, engelske:

1. Women's perspective
2. Water management
3. Water research
4. Workshop

Prosjektleder:

Bente M. Wathne

For administrasjonen:

Stein Arne Kjørsvik

ISBN - 82-577-1420-8

NORSK INSTITUTT FOR VANNFORSKNING

BMW/LYN
0-87174
13/6-1988

KVINNEPERSPEKTIVET I VANNFORVALTNING OG VANNFORSKNING

INNHOLDSFORTEGNELSE

	Side:
1. INNLEDNING	3
2. KONKLUSJON	5
3. KVINNER I VANNFORVALTNING OG -FORSKNING	6
4. KVINNEPERSPEKTIV - HVA ER DET?	8
5. VANNFORVALTNING OG -FORSKNING	9
5.1 Drikkevann	9
5.2 Natur- og landskapsvern	10
5.3 Forurensning fra boliger og industri	11
5.4 Andre land/U-land	12
5.5 Forurensning fra landbruk	12
5.6 Energiproduksjon	12
6. VIDERE ARBEID	13
LITTERATUR	14

1. INNLEDNING

Etter forslag fra Norsk institutt for vannforskning (NIVA) ble det fra Miljøverndepartementet (MD) bevilget midler til et forprosjekt hvor vannforskning som del av miljøvernforskningen skulle brukes som studieobjekt og eksempel for en videre konkretisering av kvinneperspektivet på området. MD så også et klart behov for å få vurdert og klargjort hvilke perspektiver som kan sies å være kvinneperspektiver innen vannforvaltning.

NIVA kontaktet så Miljøverndepartementet, Senter for industriforskning (SI), Statens institutt for folkehelse (SIFF), Statens forurensnings-tilsyn (SFT) og Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF) for å få nedsatt en arbeidsgruppe som kunne finne fram til et kvinneperspektiv i vannforvaltning og vannforskning. I tillegg ble Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF)s sekretariat for kvinneforskning kontaktet for å få forsterket arbeidsgruppen med en person med erfaring innen kvinneforskning. Vi fikk med oss lederen i styret i NAVFs kvinnesekretariat, som også har en faglig bakgrunn innen teknikk og naturvitenskap. Før hun begynte i sin nåværende stilling som 1.amanuensis i geologi/ingeniørgeologi, var hun leder for og bygget opp geologiavdelingen ved Norsk Hydros forskningscenter.

Det praktiske arbeidet ble gjort på en idédugnad hvor arbeidsgruppen satt sammen og diskuterte. Møtet ble holdt på Holmen Fjordhotell den 1.12.87, og arbeidsgruppen besto av følgende:

Cand.real, fil.cand. Christel Benestad	Seniorforsker, Senter for industriforskning, (SI) Avdeling for miljøkjemi.
Cand.real. Merete Johannessen	Forskningsjef ved NIVA.
Dr. philos. Elen Roaldset	Leder for styret i Sekretariatet for kvinneforskning og 1.amanuensis i geologi/ingeniørgeologi ved Universitetet i Oslo.

Cand.real. Margrethe Snekkerbakken	Saksbehandler ved ressursavdelingen, Miljøverndepartementet
Siv.ing. Eilen Vik, pH.D.	Aquateam - Norsk vann- teknologisk senter, og sekretær samt faglig an- svarlig for NTNFs program for industriell miljø- teknologi.
Cand.real. Mona Weideborg	Forsker ved Statens institutt for folkehelse (SIFF), Avdeling for vannhygiene.
Siv.ing. Bente M. Wathne	Forsker ved NIVA, Miljø- teknisk avdeling.

En bredere orientering om arbeidsgruppens medlemmer med beskrivelse av deres arbeidsområder finnes i en oversikt over kvinner i naturvitenskapelig og teknisk forskning som NAVFs kvinnesekretariat skal gi ut i løpet av 1988.

Under diskusjonen fungerte Margrethe Snekkerbakken som leder for gruppen. Bente M. Wathne har vært sekretær og utført forarbeidet, innsamlingen av grunnlagsmaterialet til idédugnaden og rapporteringen.

Overing. Anne Lill Gade, Statens forurensningstilsyn (SFT) og forsker Hilde Jervan, NTNf-gruppe for ressursstudier (GRS) var opprinnelig med i arbeidsgruppen, men meldte forfall til møtet. Vi mener likevel at vi med vår brede vannfaglige bakgrunn representerte kvinnene i dagens vannforskning og -forvaltning. Vi diskuterte mange arbeidsområder innen fagfeltet og prøvde å finne frem til kvinneperspektivet på de respektive områder. I kapittel 5 er det gitt en punktvis oppsummering av hva som kom frem under diskusjonen.

2. KONKLUSJON

Etter idédugnaden kom vi frem til følgende konklusjon. Vi mener at kvinner vil sette strengere krav til:

- vannkvalitet og drikkevann
- vannkvalitet og miljø ved badeplasser
- vannkvalitet i elver og innsjøer i nærmiljøet.

Kvinner vil også generelt prioritere:

- forebyggende tiltak fremfor renseanlegg
- kraftproduksjon i lokalmiljøet der det er faglig forsvarlig
- bedre vannkvalitet i byer og tettsteder og i barns oppvekstmiljø
- begrensning av avrenning fra landbruk (dvs. er åpne for omlegging i større grad enn menn)

Miljøforskning og -forvaltning bør derfor i større grad baseres på kvinners krav, og arbeidsgruppen ser klart et behov for å få flere kvinner aktivt med i vannforvaltning og vannforskning. Spesielt ønsker vi at kvinneandelen økes i forskning og i ledende stillinger i forskning og forvaltning, hvor mulighetene til påvirkning er størst. Vi må derfor arbeide for økte muligheter til utdanning og utvikling for kvinner innen dette feltet. Det er allerede satt igang mange positive tiltak for å motivere kvinner til å ta mer utradisjonell utdanning som lettere gir adgang til denne typen arbeid. Det finnes imidlertid fortsatt barrierer som medvirker til at kvinner ikke er så aktive som ønskelig. Barrierene her er de samme som innenfor så mange andre områder av samfunnslivet, f.eks.:

- Tilgang på gode barnehageplasser.
- Arbeidsplassens plassering i forhold til bolig.
- Mulighet til fast arbeidstid og eventuelt redusert arbeidstid i en kortere periode av det yrkesaktive liv.

3. KVINNER I VANNFORVALTNING OG -FORSKNING

Fagfolk innen vannforvaltning og -forskning har som hovedregel en teknisk og/eller naturvitenskapelig utdannelse. For å se på hvilke muligheter vi har til å rekruttere kvinner til oppgaver innen vannforvaltning og -forskning må vi derfor se på andelen kvinner med teknisk/ naturvitenskapelig utdannelse og hvilket utgangspunkt det gir. Kvinneandelen innen naturvitenskapen i Norge er vist i figur 1. Hvis vi bruker 1982 som eksempel, viser det seg at kvinnene utgjorde over 50% av elevene med fullført eksamen på videregående skole innen almenfag (artianere), men 43% av dem som tok naturfaglige linjer. Kanskje var bare 30% av artianerne kvinner med tilstrekkelig naturvitenskapelig kompetanse til å bli tatt opp på en rekke lukkede studier og til å begynne å studere realfag.

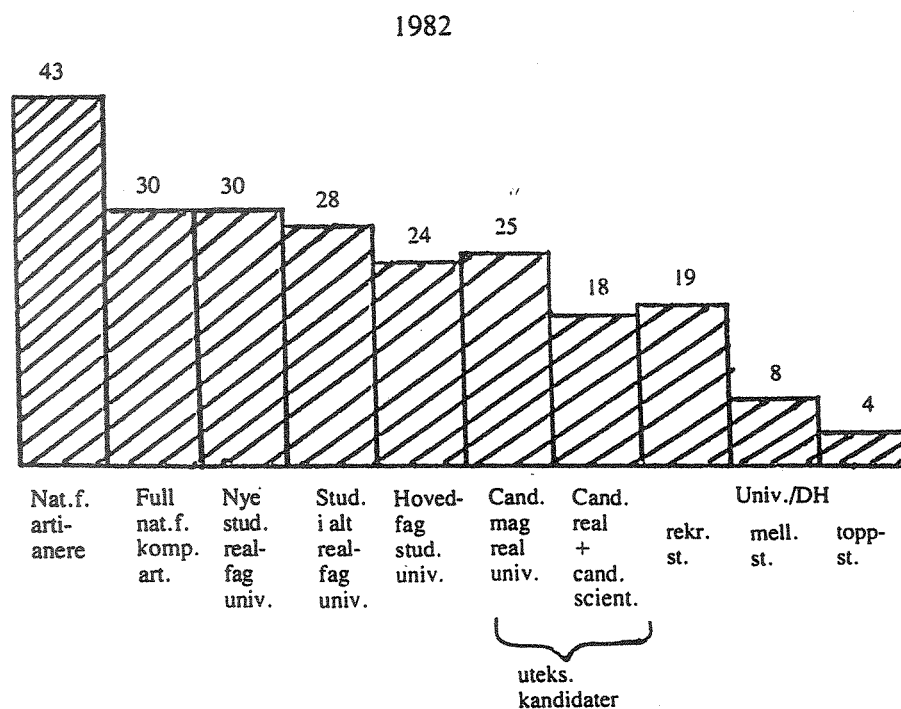

Fig. 1. Andel kvinner av elever, studenter, kandidater og ansatte innen naturvitenskap/realfag. (Fra Eeg-Henriksen, 1985.)

Ellers i Vest-Europa varierer kvinneandelen innen realfagene mellom de forskjellige landene. I Italia og Portugal er mer enn halvparten av studentene i naturvitenskap kvinner, og i Finland, Spania og Irland utgjør de nesten halvparten (Eeg-Henriksen 1985). I Norge er altså

forholdene anderledes, og som figur 1 viser, synker også andelen kvinner etter hvert som vi beveger oss oppover i hierarkiet. Av alle uteksaminerte på hovedfagsnivå i 1982 utgjorde kvinnene 24%, men av cand.real/cand.scient utgjorde de 18%.

De tre siste kolonnene i figur 1 viser kvinneandelen blant ansatte ved alle universiteter og distriktshøgskoler i 1983.

En videre bearbeiding av statistikken viser også at kvinnene innen realfag konsentrerer seg om kjemi og biologi på alle nivå. Rundt regnet er mellom to tredjedeler og tre fjerdedeler av kvinnene innen naturvitenskap engasjert i kjemi og biologi, mens dette gjelder mellom en tredjedel og halvparten av mennene.

En høy kvinneandel i kjemi og biologi/limnologi skulle være et godt utgangspunkt for en høy kvinneandel innen vannforvaltning og -forskning. I praksis ser det ut til å ha liten effekt, og kvinnene synes dårlig representert i forskningsinstituttene. Ved NIVA er det f.eks. 3 kvinnelige forskere og en kvinnelig forskningssjef av 69 forskere. Årsakene kan være mange, bl.a. hard konkurranse om jobbene. En nærmere vurdering av hvorfor det er slik, er ikke gjort i denne rapporten, men spørsmålet vil være nyttig for å vurdere tiltak for å bedre situasjonen.

SI har laget en oversikt over fordelingen av prosjektene fra NTNf på de forskjellige forskerne. Det viste seg at 9% av alle forskerne på SI hadde NTNf-opdrag, mens 18% av de kvinnelige forskerne hadde slike prosjekter. Det kan tyde på at fordelingen av prosjekter er noe forskjellig mellom menn og kvinner. Er det f.eks. slik at kvinnene har vanskeligere for å få prosjekter direkte fra industri/eksterne oppdragsgivere, eller avspeiler dette bare at fagområdene og deres fordeling av oppdrag mellom NTNf og andre er forskjellige for kvinner og menn?

Det arbeides med å lage en oppdatert oversikt over kvinner i naturvitenskapelig og teknisk forskning. Den første oversikten ble laget i 1986 og utgitt av NAVF's sekretariat for kvinneforskning og kvinner i forskning. Den nye utgaven ventes å komme ut i løpet av 1988.

4. KVINNEPERSPEKTIV - HVA ER DET?

Menn har preget samfunnsutviklingen frem til i dag. Det har i stor grad gitt en utvikling med vekt på det teknisk/økonomiske og med fokusering på enkeltløsninger som er lønnsomme på kort sikt. Generelt sett ønsker kvinner oftere å legge vekt på livskvalitet og trivsel og prioriterer helhetsløsninger. Forskningstemaene i realfag er mer kjønnsnøytrale enn i mange andre fag, og forskningsfrontene klare og mer entydige. Likevel er det slik at en forsker stiller ikke alle spørsmål det er mulig å stille, men bare de spørsmål som interesserer forskeren.

Det hevdes at kvinner innen realfag og tekniske fag skiller seg fra andre kvinner ved å ha valgt et mannsdominert fag. De er allerede sosialisert til mannlige eller instrumentelle verdier og derfor mer lik sine mannlige kolleger enn kvinner i andre fag. (Thagaard 1975, Eeg-Henriksen 1985.) Dette kan resultere i at kvinner innen faget vil ha et annet kvinneperspektiv og et mer "mannlig" perspektiv enn kvinner utenfor faget.

Men det finnes også undersøkelser som tyder på at holdningene er forskjellige hos menn og kvinner innen realfag og de tekniske fag. En spørreundersøkelse blant realfagstudentene fra 1984 tyder på at kvinnene er mer motivert av idealisme og mindre motivert av inntekt enn de mannlige studentene. Kvinnene synes mer opptatt av faglige interesser, samfunnsmessige aspekter ved faget og av å hjelpe andre mennesker. Ved valg av studium oppga 73% av realfagsjentene og 54% av guttene at faglige interesser hadde stor betydning. Kvinnelige studenter la mindre vekt på å få gode inntekter siden, og mer vekt på å gjøre en samfunnsinnsats enn det de mannlige studentene gjorde. (Eeg-Henriksen 1985.) Den samme tendensen rapporteres også fra undersøkelser blant NTH-studenter (Kvande 1982, 1984).

Tradisjonelt sett er kvinner opplært til å ta større hensyn til andres behov enn menn, og de har derfor vært mindre interessert i å konkurrere og hevde seg selv. Hvis dette også preger kvinnenes angrepsmåter overfor nytt stoff og deres måte å arbeide på, kan vi tenke oss at menn og kvinner vil løse et problem eller utføre et prosjekt på forskjellige måter, uten at sluttresultatet nødvendigvis må bli forskjellig. Som en spissformulering kan vi derfor konkludere med at et kvinneperspektiv, selv om det forutsettes at kvinnen er realist eller teknisk utdannet, derfor noe oftere vil være et perspektiv hvor samfunnets interesser og almenhetens vé og vel

kombinert med et solid faglig grunnlag settes i sentrum. Mange menn vil hevde at dette også er det de ønsker som grunnleggende verdier i samfunnet, og vi må stille spørsmålet: Hvorfor har man da valgt den samfunnsutviklingen vi har i dag?

5. VANNFORVALTNING OG -FORSKNING

Elver, innsjøer og tilgang på vann har vært viktig for lokalisering av bosetning og ulike former for næringsaktivitet. Vann har også en helt spesiell plass som næringsmiddel, og samfunnet er avhengig av tilførsler av rent drikkevann til enhver tid. Kortere arbeidstid og stadig flere tekniske hjelpemidler har gitt oss øket fritid og større muligheter til opphold i naturen, og bevisstheten omkring verdien av å ta vare på natur- og vannressurser har vokst. God miljøkvalitet og vannkvalitet er viktig for at folk skal trives og benytte naturen og miljøet omkring seg til rekreasjon og gode naturopplevelser. Spesielt er nærmiljøet viktig for kvinnene, fordi det viser seg at de gjennomsnittlig oppholder seg mer i nærmiljøet enn det mennene gjør (Jenseth 1987).

Kartlegging og planlegging for bruk av vann- og miljøressurser er av stor betydning for senere generasjoner, og forebyggende arbeid med et helhetlig langsiktig syn er noe av det vi mener er et kvinneperspektiv.

Som tidligere nevnt tok arbeidsgruppen for seg mange arbeidsområder innen vannforvaltning og -forskning og prøvde å finne frem til kvinneperspektivet på de respektive områder. I dette kapitlet er det forsøkt å gi en oppsummering av hva som kom frem under diskusjonen.

5.1 Drikkevann

Erfaringer fra SIFF tyder på at menn ofte er villige til å akseptere dårligere vannkvalitet enn kvinner. Kvinner reagerer mer på lukt og smak i drikkevannet, og bruksmessige problemer som oppstår ved høyt jerninnhold eller farve i vannet, gir raskere reaksjoner fra kvinnene. Bli det problemer med klesvasken, reagerer kvinnene mer på det enn mennene gjør.

Verdens Helseorganisasjon har ved beregning av de fleste helse-relaterte kvalitetsnormer for drikkevann tatt utgangspunkt i et menneske på 70 kg som drikker 2 l vann pr. dag. Det er tenkt mindre på

spedbarn og barn som kanskje er mer følsomme overfor forurensning og fremmede stoffer. Hvis kvinnene hadde styrt, hadde kanskje drikkevannskravene vært strengere.

Det forebyggende arbeid på drikkevannssiden er lite prioritert i kommunene (der det er få kvinner i teknisk etat), men ikke på statlig hold. Mye tyder på at menn prioriterer å bygge omfattende renseanlegg, mens kvinner i større grad vil prioritere å beskytte vannkildene slik at det kreves mindre rensing.

5.2 Natur- og landskapsvern

I arbeidet med landskapsvern viser det seg at vern av områder langt fra boligstrøk (villmark) prioriteres av menn. Dette er områder som kan benyttes av ressurssterke personer, og som dårlig kan utnyttes av barn og eldre. F.eks. er sportsfiske og den rekreasjon det representerer svært dominerende i norsk vannressursforvaltning. I konsekjonsbehandling er det minstevannføring av hensyn til fisk og vannkvalitet det snakkes om. SFT's krav til vannkvalitet er også basert på fisk. Det er laks- og ørretfiske (sportsfiske) som omtales og ikke fiske som matauk. Det er i stor grad menn som dominerer sportsfiske, få kvinner er interessert i det. Hvis vi tolker tilstedeværelsen av fisken som uttrykk for god vannkvalitet er det greit, men hvis det er for å kunne drive sportsfiske, er det et mannsdominert krav.

Arbeidsgruppen snakket om drikkevann, lokalisering, forebyggende tiltak og helhetlige samfunnsinteresser, men sportsfiske ble ikke nevnt. I konsesjonssaker ville vi satt frem krav til minstevannføring ut fra friluftssinteresser og krav til drikke-/badevann, men disse hensyn står svakt i dag.

Naturvern må være aktuelt helt fra byområdet (boligstrøk) og ut til villmarken. Det er ikke noe som bare er forbeholdt fjerne uberørte strøk. Naturvern i nærmiljøet prioriteres av kvinner som ofte skal ta hensyn til små barn eller eldre mennesker som er avhengig av at fremkommeligheten er god. Kvinner er også mer opptatt av å sikre barna et så lite forurenset oppvekstmiljø som mulig.

En studie over bruken av Aurlandsdalen før og etter utbyggingen viste at flere brukte dalen etter at den ble bygget ut. Det var lettere å komme til og lettere for kvinner som måtte ta hensyn til andre.

Vi kan også tenke oss muligheten av at oppfatningene av markagrenser i Osloområdet kan være forskjellig mellom kvinner og menn.

5.3 Forurensning fra boliger og industri

Byer og tettbygde strøk med tilhørende industri ligger ofte ved vassdrag og fjorder. Vannet ønskes til rekreasjon, og det nødvendiggjør strenge krav til industriutslippene.

Da er det viktig at miljøkravene settes slik at det utvikles kompetanse i bedriftene, og slik at industrien må tenke på miljøvern. Det må legges vekt på sikring og forebyggende tiltak for å hindre uhell og store utslipp.

Ved planlegging av industri, veianlegg og boligområder må det gjøres en konsekvensvurdering, og vi må få frem det vi mener er et kvinneperspektiv, nemlig vilje til å satse mer på helse for alle, bedring av vannkvaliteten og villighet til å betale for å sikre den.

Kjemikalieforbruk i hjemmet og påfølgende vannforurensning vil ofte vært områder hvor kvinnen føler spesielt ansvar:

- Løsemidler, rensmidler og vaskepulver - hva skal den enkelte gjøre for å hindre skade på natur og miljø?
- Hvilke forholdsregler er mest praktisk og hvilke produkttyper er de beste?
- Hva har innføring av oppvaskmaskiner betydd?
- Er det en endring i forurensningsutslipp fra husholdningene?
- Vasker vi klær for ofte med tilhørende overforbruk av vann og energi?
- Hvor er det optimale krysningpunkt mellom helse, trivsel og behov for energi, vaskemiddel/såpe og hensynet til resipient?

Dette er aktuelle problemstillinger som kom frem under diskusjonen. Gode råd for å være renslige og sunne med en fornuftig bruk av energi og ressurser ble etterlyst.

5.4 Andre land/U-land

Rent miljø/natur kan bli et overklasse gode forbeholdt de rike land. I Øst-Europa hvor forurensningen mange steder er stor, og det samtidig er problemer med å skaffe mat, hus og klær, får natur- og miljøvern liten forståelse. Å endre på holdninger tar tid og kan være vanskelig. Selv det å få aksept for røykfrie områder har tatt veldig lang tid.

I mange U-land har kvinnene hovedansvar for vann og vannforsyning. Da er det viktig at kvinnelig ekspertise engasjeres til opplæring av kvinner. Et kvinneperspektiv på opplæring og informasjon vil være et godt utgangspunkt for undervisning om bruk av brønner, forurensning, spredning av bakterier m.m. Her kan det være behov for undersøkelser som viser hvordan U-hjelpen fungerer på vannforsyningssiden.

5.5 Forurensning fra landbruk

Forurensning fra landbruket ødelegger nærmiljøet, og er et av hovedforurensningsproblemene i vann i Norge i dag i h.h.t. SFT's prioritering. Fornuftig bruk av gjødsel med øket vekt på biolandbruk kan rette på dette.

Det er mulig at henvendelser og opplysningsvirksomhet rettet til bondekvinnene vil kunne ha større gjennomslagskraft (effekt) enn en kampanje rettet mot bonden. Dette er elementer hentet fra SFT's forvaltningserfaring.

5.6 Energiproduksjon

Ved valg av energiproduksjon er vannkraft selvfølgelig best ut fra et forurensningssynspunkt. Fremfor å velge nye dyrere former for energiproduksjon som bølge- og vindkraftverk, burde det være aktuelt å restaurere de små lokale kraftverkene som er nedlagt mange steder. Små dammer er mindre farlige og dominerende enn store dammer, og lokale kraftverk gir lokale arbeidsplasser. Forutsetningen må likevel være at det er faglig forsvarlig.

Energitransport over lange avstander gir også ulemper. Foreløpig vet vi for lite om helsefare i magnetiske felt.

6. VIDERE ARBEID

Våre konklusjoner er i stor grad basert på hva arbeidsgruppens medlemmer tror og mener. En naturlig oppfølging av dette forprosjektet kan derfor være en spørreundersøkelse for å fastslå om våre vurderinger er korrekte.

En del spørsmål satt frem i kapittel 5 kan også følges opp. Når det gjelder kjemikaliebruk i hjemmet, er det flere aktuelle spørsmål.

- Hva skal den enkelte gjøre for å hindre skade på natur og miljø fra løsemidler, vaske- og rensmidler?
- Hvilke forholdsregler er mest praktiske og hvilke produkttyper er de beste?
- Hva har innføringen av oppvaskmaskiner betydd?
- Er det en endring i forurensningsutslipp fra husholdningene?
- Hvor er det optimale krysningpunkt mellom helse, trivsel og behov for energi, vaskemiddel/såpe og hensynet til resipient?

Gode råd for å være renslige og sunne med en fornuftig bruk av energi og ressurser kan bearbeides slik at det egner seg som folkeopplysning og til bred publisering.

Et annet felt er U-hjelp og vannproblemer.

- Hvordan fungerer U-hjelpsprosjektene i dag?
- Hvordan kan kvinnelig ekspertise bidra til bedre løsninger innen opplæring og informasjon?

Når det gjelder energiproduksjon bør mulighetene for restaurering av små lokale kraftverk rundt om i landet undersøkes.

- Hva koster restaureringen?
- Hvor er det faglig forsvarlig å restaurere og starte produksjon?

LITTERATUR

Eeg-Henriksen, Fride (1985): "Harde" kvinner i "myke" realfag? Nytt om kvinneforskning 5/85.

En vurdering av alle departementets saksfelter fra et likestillings-synspunkt. Vedlegg til: Handlingsprogram for likestilling. Miljøvern-departementet 1986.

Handlingsprogram for likestilling. Miljøverndepartementet 1986.

Jenseth, Sissel (red.): Likestilling i samferdsel? En faktasamling om kvinners og menns ulike roller, muligheter og plassering innen samferdsel. Transportøkonomisk institutt, Oslo 1987.

Kvande, Elin (1982): Kvinner og høyere teknisk utdanning, delrapport: Rekruttering og rekrutteringstiltak. IFIM, SINTEF. Universitetet i Trondheim, NTH. Studieadministrasjonen.

Kvande, Elin (1984): Kvinner og høgre teknisk utdanning, delrapport: Integrert eller utdefinert? Om kvinnelige NTH-studenters studie-situasjon og framtidsplaner. IFIM, SINTEF, Universitetet i Trondheim, NTH. Studieadministrasjonen.

Nytt om kvinneforskning. Temanummer 5/85, 4/86, 1/86, 5/86.

Strømsheim, Gunvor (1987): Planlegging for likestilling. Foredrag på SAM-plankurset 1987-88. Miljøverndepartementet.

Thagaard, Tove (1975): Academic Values and Intellectual Attitudes: Sex Differentiation or similarity. Acta Sociologica.

